

Catalunya celebra el 150è aniversari de les colònies industrials

Emili Bayón del Puerto

emili.bayon@mitmanlleu.org

Museu Industrial del Ter

La commemoració del 150è aniversari de la primera llei que fomentava l'establiment de colònies industrials a Espanya està propiciant al llarg d'aquest any un seguit d'iniciatives i actes de difusió sobre les colònies tèxtils del Berguedà, el Bages, el Baix Llobregat, Osona i el Ripollès. Aquestes celebracions estan desvetllant dos fets prou significatius. Per una banda, constaten la importància patrimonial d'aquest singular llegat històric. En segon lloc, però no menys important, obliguen a revisar el tòpic que considerava les grans fàbriques de riu i els poblaments que van anar generant al seu entorn com un fenomen anacrònic, vinculat al passat. Les grans colònies del Llobregat i el Ter, i la dels seus principals afluents, són no tan sols el millor testimoni històric que pot explicar les característiques (i limitacions) del model industrial català, sinó, a més, un fenomen ben viu. Una realitat que, en una gradació força complexa, inclou la reutilització dels vells espais fabrils per part de noves activitats econòmiques, la transformació de molts habitatges colonials en segones residències i en espais turístics, o la creació d'equipaments municipals dins els edificis que han restat en desús. Paral·lelament, i en una proporció significativa, constatem l'existència d'unes comunitats que continuen vivint dins els espais de les colònies. Un veïnat que mostra, amb orgull, un arrelat sentiment d'identitat.

Les colònies del Ter i del Freser, aixecades en la seva major part durant la segona gran onada constructiva iniciada al voltant de 1880, formen, juntament amb les grans fàbriques de riu, un rosari ininterromput d'assentaments que han transformat el paisatge fluvial de les nostres comarques. Les raons que explicarien la gran concentració de fàbriques de riu a la llera dels migrats cursos fluvials catalans ha estat objecte de discussió des de fa

anys. Sense ànim de polemitzar, considerem que el factor energètic no ho explica tot. A l'aprofitament dels rius com a impulsors dels convertidors hidràulics, cal afegir la construcció del ferrocarril que cercava les conques carboníferes del Ripollès i el Berguedà. Un carbó, és cert, que no va donar els resultats esperats, però que podia complementar el recurs hidràulic, com a combustible per a les filatures. De la mateixa manera, cal introduir factors de caràcter social, polítics i, fins i tot culturals en la llarga existència de les colònies de riu. Les facilitats d'assentament que oferia l'administració, el baix preu dels terrenys rurals, l'existència d'una mà d'obra barata i ensinistrada prèviament (al menys des dels anys quaranta) en el treball industrial als primers nuclis fabrils del rerepaís: Sallent, Berga, Manresa, Manlleu, Roda de Ter, Ripoll, Salt.... Sense obviar el desig dels fabricants de disciplinar a una classe obrera que, a les ciutats i grans centres industrials, havia esdevingut una amenaça pel seu grau creixent d'organització i radicalisme. I també, és clar, per les avantatges que oferia una legislació que des de 1855 (però sobretot a partir de 1866) afavoria aquests assentaments com a única resposta d'un Estat llunyà i afeblit, que es veia incapaç de donar satisfacció a les creixents necessitats que reclamava una societat en ràpid procés de transformació. Les exempcions fiscals, el lliurament del penós servei militar pels mossos de la colònia, la possibilitat de crear uns poblaments a la mida dels interessos econòmics i socials dels propietaris, el dret a dur armes, i la independència i el poder que suposaven per a una classe -els fabricants-, que a les colònies esdevenien amos i senyors del conjunt del poblet, també són factors a tenir en compte a l'hora d'explicar la gran proliferació de colònies industrials.

Com s'ha recordat, no hi ha dues colònies iguals. A la conca del Ter trobem des del model que travessa una llarga evolució a partir d'un nucli primitiu inicial (Malars a Gurb), fins la que neix amb unes dimensions i serveis veritablement excepcionals (Borgonyà a Sant Vicenç de Torelló). A la colònia aixecada per fabricants locals (els Almeda manlleuencs a Vila-seca), s'oposa el cas de colònia impulsada pel capital estranger (els Baurier a Salou); la colònia productora d'hidroelectricitat (Recolons a Ribes de Freser), conviu amb la colònia minera de Surroca (Ogassa); o amb les excepcionals colònies metal·lúrgiques de Lacambra a Masies de Voltregà, i la Farga Casanova al Ripollès. Les característiques arquitectòniques i urbanístiques de les colònies també responen a models ben distints. Hom pot contrastar l'enjardinament sumptuós de la colònia Ymbern al costat de la senzillesa constructiva de La Mambra, ambdues a Orís. La relació entre colònia i poble també va donar lloc a models diferenciats: la colònia, posem per cas, molt subsidiària del municipi (can Rusiñol a Manlleu), en oposició a la colònia que supera en serveis i equipaments al mateix nucli urbà del qual en forma part (la Farga de Bebié a Les Llosses). La tipologia dels habitatges obrers, la noblesa de les torres dels propietaris, el pes de l'element eclesiàstic en la formació de la mainada, la vida associativa i cultural dins la colònia, l'origen geogràfic dels treballadors, o la mateixa

personalitat del propietari, són elements a tenir en compte a l'hora d'analitzar la història de cadascun d'aquests poblaments.

El Museu Industrial del Ter, integrat dins el comitè organitzador d'aquest "Any de les Colònies", està col·laborant amb municipis, consorcis de turisme, agents econòmics, i particulars de la conca del Ter, per tal d'impulsar el coneixement i la recuperació d'aquest impressionant patrimoni fluvial.

Article publicat el maig de 2005.